

Nr 386.

Av herr **Bäcklund**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 125, angående provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 125 till innevarande riksdag hemställes om beviljande av provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst. Själva principen i Kungl. Maj:ts förslag, att bevilja högre dyrortstillägg, är intet att säga om, därest detta verkar fullt rättvist. Det är alltså inte av missundsamhet mot dem som äro föreslagna att få högre dyrortstillägg, som jag tager mig friheten att i denna motion orda om dyrortsgrupperingen i allmänhet och om ändring i beräknings sättet.

Att Kungl. Maj:t icke framlagt förslag till årets riksdag om lönerogering för statens befattningshavare, trots att frågan är kommitté-utredd, är i och för sig beklagligt, detta i synnerhet för de lägst avlönade statstjänarnas vidkommande, vilka äro allt annat än väl tillgodosedda i avlöningshänseende. Ännu mera beklagligt är det, när Kungl. Maj:t enbart vidtager en sådan åtgärd att i propositionen hemställa om provisoriska åtgärder i avlöningshänseende för statens befattningshavare i några få orter, då förslaget i stället åtminstone bort vara sådant, att provisoriskt avlöningstillägg föreslagits till samtliga lägre befattningshavare oavsett tjänstgöringsortens belägenhet. Den åtgärden av Kungl. Maj:t kan inte, bland alla de statstjänare, som genom tjänsten äro tvingade att bo i de andra orterna, annat än skapa det allra största missnöje. Vad detta kan betyda för staten är inte gott att bedöma, men att det allt mera utbredda missnöjet, som framalstras på detta sätt, inte kan vara till gagn för staten torde vara självfallet. Inte ens i de orter, som få del utav det av Kungl. Maj:t föreslagna provisoriska dyrortstillägget, torde det gå att få fram en enda befattningshavare i de lägsta lönegraderna, som äro föreslagna att erhålla t. ex. 66 kr. i löneklass 1, 90 kr. i löneklass 5, för år räknat, att känna sig nöjd med ett förslag, som ger dem så litet, då däremot de som tillhöra 26—33 lönegraderna få 240 kr. Ett till sina verkningar så illa hopkommet förslag torde icke ha någon utsikt att rubba solidariteten bland de lägre statstjänarna om så varit avsett.

Departementschefen har gjort gällande, att dyrortsfaktorn skall vara det avgörande för löneförbättringen i form av provisoriskt dyrortstillägg

eller med andra ord, att det skall utgå å orter med indextal överstigande 1.290, vilka därigenom skulle bliva berättigade till högre dyrortstillägg än i ortgruppen G. Att förslaget huvudsakligen framlagts i riksdagen för att i någon mån tillfredsställa de högre statstjänstemännen i Stockholm är ju ganska genomskådligt. Det gör ju inte saken bättre, att Kungl. Maj:t stöder sitt förslag på socialstyrelsens ortsindextal. För det torde väl vara rätt få personer i landet, som tror på att detta ens tillnärmelsevis ger ett riktigt utslag. Hur skall för övrigt någon utanför socialstyrelsen kunna tro på riksmedeltalet och ortsindextalen? Rätt allmänt bekant torde det vara, att det där är siffror, som inte stått sig från den ena dyrortsgrupperingen till den andra, utan undergått förändringar. Detta bör ju inte som 1925 ske hur som helst. Varje ortsgrupp, som då låg mellan ortsgrupperna A och G, hade före 1925 indextal, som mellan högsta och lägsta angivna talen varierade på 50 enheter. När detta inte passade vid dyrortsregleringen 1925, så ändrades det bara utan vidare från 50 till 60 enheter. Därigenom åstadkoms att en del orter fick, enligt min mening, en orättvis nedflyttning i ortsgrupp. Och där ha de fått stå sedan dess. Att detta betytt mycket i minskade avlöningar, är ju tydligt.

Om riksmedeltalet var 1.000 vid regleringen 1925, förefaller det mig egendomligt, om det även nu kan vara samma tal, då bl. a. Stockholm under de gångna åren ökat sitt indextal ganska avsevärt, och andra orter också fått en avsevärt förändrad ställning. Detta förhållande kan visserligen ha fått sin indirekta förklaring i propositionen, då det sägs: »Ortsindextalen för de billigaste orterna äga dock endast begränsad giltighet, enär levnadsomkostnaderna å den rena landsbygden, som det här närmast är fråga om, äro svårare att siffermässigt fastställa än levnadsomkostnaderna i samhällen med verklig hyresmarknad och uteslutande penninghushållning. Ortsindextal, som falla mera avsevärt under riksmedeltalet, kunna därför sägas vara ganska osäkra, — — — — — — — — — — av skalan». Härav följer med all tydlighet, enligt min mening, att det satta riksmedeltalet är så osäkert, att det inför objektiviteten inte kan äga något värde. Då det hela byggts upp med osäkra siffror på ena sidan om det angivna medeltalet, så torde det bara existera ett uppkonstruerat medeltal, som socialstyrelsen anser sig böra ha för dyrortsregleringarna.

När det sedan gäller orternas placering i dyrortsskalan, torde det finnas en mängd faktorer, som tydligen kunna visa, att det nu tillämpade systemet är lidande av så många brister, att det icke tillnärmelsevis kan skapa rättvisa. Att socialstyrelsen själv tror på sina beräkningsgrunder torde väl vara självfallet, men detta inverkar inte på omdömet hos utomstående, alldenstund styrelsen i detta fall arbetar under hemlighetsmakeriets täckmantel. Varför vågar inte styrelsen göra handlingarna offentliga? Hemlighetsmakeri verkar alltid misstänkt. Därför hjälper det inte

ens om ämbetsverket försökt att vara fullt opartiskt vid handläggningen av denna angelägenhet, då den inte vågar låta någon, som önskar se, hur den eller den orten blivit behandlad, att taga del av handlingarna. Och än mera stärkes misstänksamheten, då det i ämbetsverket göres gällande, att det föreligger en överenskommelse med statsrådet och chefen för finansdepartementet om att handlingarna skola vara hemliga. Varför har man måne sökt att skaffa sig detta förhandslöfte? Jo, tydligen för att därigenom söka hindra, att statsrådet skulle tillåta eventuella klagande få taga del av handlingarna. Detta tycks också ha lyckats. Vid dyrortsgrupperingen 1925 utövade socialstyrelsen samma hemlighetsmakeri, men dåvarande chefen för finansdepartementet delade icke den meningen, fastän han inte ansåg sig äga befogenhet att ålägga socialstyrelsen att hålla handlingarna offentliga, då de befunnos inom ämbetsverket, utan nöjde sig med att betrakta dem såsom offentliga, så fort de inkommit till finansdepartementet. Därigenom blev det möjligt för klagande att det året få taga del av handlingarna och därigenom kunna få tillfälle att bemöta socialstyrelsen sakligt. Detta har däremot varit omöjligt i år, då sekretessen icke bröts ens av departementschefen.

Bland de större utgiftsposterna vid bestämmandet av levnadskostnaderna för de olika orterna torde hyrorna spela en rätt så avgörande betydelse. Därför är det nuvarande förfaringssättet, att söka få fram ett medeltal för lägenhetshyrorna på varje ort, ett system som aldrig kan giva rättvisa, då det gäller att avväga hyresindex orterna emellan. Storstäderna, framförallt Stockholm, ha under senaste åren fått ett så avsevärt antal både nya och moderniserade lägenheter, som ur bekvämlighetssynpunkt hålla en mycket högre standard än de lägenheter, som utgöra de mindre städernas och landsbygdens. Kan det då vara rimligt att värdesätta hyrorna vid indexberäkningen för dyrortsgrupperingen på sätt, som nu sker? Bör det inte i stället vara så, att lägenheternas beskaffenhet ur storleks- och bekvämlighetssynpunkt borde jämföras och därefter värdesättas efter vad likvärdiga lägenheter skulle kostat i hyra inom de olika orterna? Om så skedde kommo troligen de orter, som nu placeras i de lägre dyrorterna, att erhålla ett helt annat index i förhållande till Stockholm — som huvudsakligen tack vare stor byggnadsverksamhet och hög bostadsstandard ökat indexet med inte mindre än 100 enheter under de senaste 10 åren, då däremot orter med sämre bostadsstandard hållas nere. Det kan inte vara rättvist emot dem som nödgas bo i de orterna, att de på grund av sämre bostadsstandard och mindre eller inga bekvämligheter alls, skola erhålla lägre löner och dyrtidstillägg, därför att hyresindexet icke fotas på rättvisa grunder.

Därest statsmakterna vilja skapa rättvisa i dyrortsgrupperingen, torde det vara nödvändigt att snarast gå in för nya och bättre beräkningsgrunder för indexberäkningen. Det är då framförallt hyresprisberäkningarna,

som böra mycket noga undersökas, för att nå fram till ett system, som ger bästa och rättvisaste resultatet. Såsom min mening vill jag framhålla, att vid tidpunkten för prisuppgifternas avlämnande av de kommunala myndigheterna, för dyrortsregleringen, böra genom Kungl. Maj:ts försorg upprättas bestämmelser angående vissa standardtyper å olika lägenhetsstorlekar och de bekvämligheter av ena eller andra slaget, som skola beräknas ingå. Efter dessa bestämmelser böra i orten gällande hyrespriser för sådana bostadslägenheter av de kommunala myndigheterna uppgivas. Därest orten icke hade bostadslägenheter, som fullt motsvarade standardtyperna, skulle i uppgifterna ändå angivas vad sådana skulle kostat, därest de hade funnits i hyresmarknaden. Genom ett sådant förfarande hade vunnits den stora fördelen, att alla orter behandlats lika, och uppgifterna komma då att innehålla orternas verkliga hyrespriser för de standardtyper, som gällde för hela landet. Efter dessa normer skulle sedan hyresprisen ingå i indexberäkningen för dyrortsgrupperingen. Om befattningshavarna sedan förhörde sig dyrare eller billigare lägenheter, eller sådan med större eller mindre bekvämligheter, än vad för standardtyperna angavs, så fick detta intet med hyresprisindex att skaffa. Det bör ju också vara befattningshavarnas ensak att ordna sina utgifter, hur de behaga, efter att ha fått sin lön rättvist avvägd i förhållande till ortens dyrhet.

Därest det inte ordnas på ett rättvisare sätt, än vad nu är fallet, torde med säkerhet alla befattningshavare i s. k. billiga orter bliva utan rättmätiga avlöningsförhöjningar. Storstäderna komma av allt att döma att mer och mer använda sig av alla tänkbara bekvämligheter uti de lägenheter, som tillkomma i deras stora bostadsproduktion. Om detta kan ske utan hyresförhöjningar torde vara tvivelaktigt. Komma hyresprisen att förhöjas, vilket är troligt, då blir det tydligen så, vid varje förändring i dyrortsgrupperingen, att deras index har stegrats, och så få dessa orters befattningshavare en slant, då de andra orternas få bli utan. De som då fått förmånen av löneförhöjningen ha fått den på grund av att det i deras ort tillkommit en mängd lägenheter med bekvämligheter, som inte går att fås i de mindre samhällena. Kan detta vara rimligt? Ha inte de befattningshavare isynnerhet, som bo på landsbygden, så många olägenheter att dragas med, som icke komma till uttryck i dyrortsindex, men ändå kosta mycket pengar? Kan nämna kostnader för läkarbesök, skolkostnaderna för barnen, om dessa skola få någon bättre skola än den vanliga landsbygdsfolkskolan, resor för köp av matvaror o. dyl. I regel höga skatter. I de flesta fall i avsaknad av vatten- och avloppsledning i bostaden, för att nu endast tala om de nödvändigaste bekvämligheterna. Detta kanske kan vara nog för att fästa uppmärksamheten på, att det finns en mängd befattningshavare bosatta å de s. k. billigare orterna, som ingalunda ha det bättre än de som bo i de

dyrorter, vilka av Kungl. Maj:t föreslagits till uppflyttning utöver nuvarande G-ort.

Min motion går alltså ut på, att visa vilken orättvisa, som vederfares de befattningshavare, vilka ha sin tjänstgöring i de orter, som icke bliva ihågkomna i Kungl. Maj:ts förslag. Dessa befattningshavare hade enligt min mening vid detta tillfälle med lika goda skäl bort ihågkommas med en avlöningsförhöjning.

Det kan finnas vissa skäl, som tala för att jag inte här bör yrka på ett mera allmänt lönetillägg i anknytning till den omnämnda propositionen, men å andra sidan finns det sakliga synpunkter, som göra, att jag ansett mig böra yrka på utredning om ändrade grunder för dyrortsgrupperingen. De motioner, som väckts vid innevarande riksdag utav förtroenderådsledamöter i den socialdemokratiska riksdagsgruppen angående dyrtids- och lönetillägg för de lägre statstjänarna, äro sådana, att de böra av riksdagen bifallas. Men även om så sker, så torde detta tillhöra de provisoriska åtgärderna i avvaktan på den definitiva löneregleringen, som inte torde kunna undanskjutas för längre tid. Det är för den frågans ordnande på rättvisast möjliga sätt, som det är nödvändigt att snarast få utrett principerna och tillvägagångssättet för fastställandet av orternas inrangering i dyrortsgrupperna. Det finns ju allredan avgivna betänkanden av sakkunniga, som utrett och framlagt förslag om definitiva löneregleringar, däri det förordats, att dyrortsgrupperna hopträngas till ett mindre antal. Är för min del säker på, att detta gjorts i känslan utav den uppfattning, som alltmera gjort sig bred, nämligen att Stockholm varit missgynnadt i förhållande till andra orter. Denna uppfattning har man velat på allt sätt påtvinga de klenetrogna genom att hänvisa till socialstyrelsens statistik. Har i det förutnämnda allredan framhållit mina synpunkter angående denna statistik, varav torde tydligt framgå, att den för närvarande inte kan tjäna det ändamål, som heter opartisk och ändamålsenlig dyrortsgruppering.

Därest socialstyrelsen, och varför inte några ämbetsverk till, bleve utplanterade och fick sin stationering på A-ort, är det troligt, att det även för dem skulle visa sig, att statistiken inte hölle streck med verkligheten.

Det är nödvändigt för såväl staten som dess befattningshavare, att denna fråga snarast utredes, så att den förestående löneregleringen kan anknytas till de förhållanden, som uppkomma efter den ifrågasatta utredningen.

På grund av Kungl. Maj:ts proposition nr 125 och vad ovan anförts, hemställas,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärders vidtagande för att få ett bättre och likvär-

digare tillvägagångssätt vid utrönandet av de olika orternas dyrhetsläge i förhållande till varandra, och att alla handlingar, som ligga till grund för orternas placering i dyrortshänseende, göras offentliga.

Stockholm den 11 mars 1931.

Helge Bäcklund.
